

Barcsay Jenőre emlékezve

(MTI) A Művelődési Minisztérium, a Magyar Képzőművészek Szövetsége, a Magyar Népköztársaság Művészeti Alapja és a Magyar Képzőművészeti Főiskola mély megrendüléssel tudatja, hogy *Barcsay Jenő* Kossuth-díjas, kiváló művész, a magyar és az európai festészet kiemelkedő személyisége, életének 89. évében, április 2-án elhunyt. Temetéséről később intézkednek.

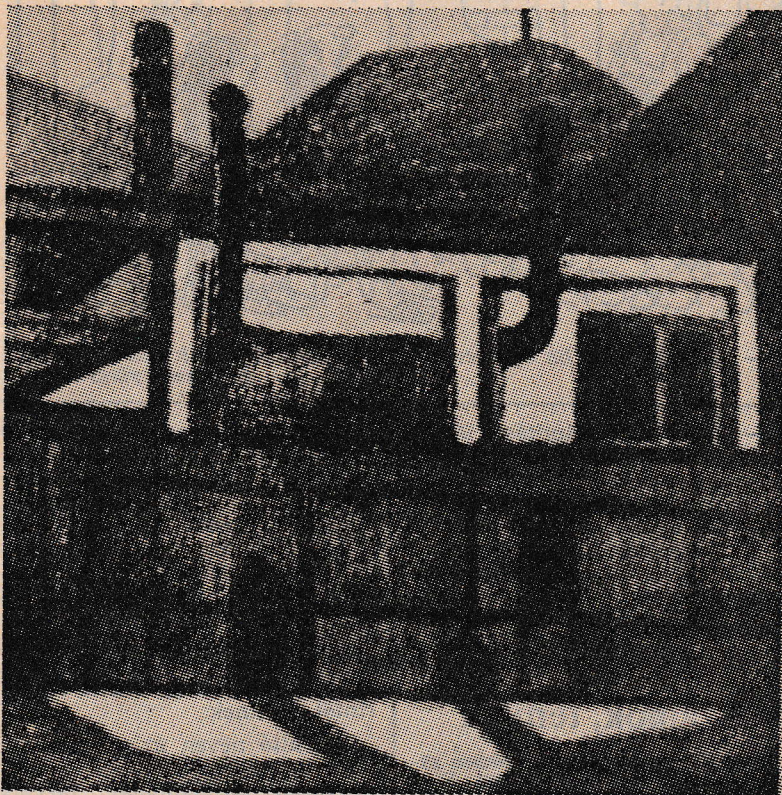
★

SOKAN ismerték őt. Kis, törékeny alakját, amint cekkerrel a kezében baktat a szentendrei macskaköves utcákon. Az utóbbi években már: amint bottal segítve mind engedetlenebb lábait, megy fel nem egy lift nélküli kiállítási helyiség lépcsőin, tárlatot nézni. Sokan figyelték tisztelettel, amint képtől kőhez lép, oldalt fordítja ápolt körszakállas fejét, közel viszi a vászon-

várra került, a Református Kollégiumba, innen — családi okokból — Szamosújvárra, végül a nagyenyedi híres Kollégiumba. Az első világháború utolsó évében — Barcsay Jenő a századdal egyidős, tehát tizennyolcadik életében — még gyorsan elvitték katonának, de kétoldali tüdőcsúcs-hurut miatt csakhamar leszerelték. 1919 őszén Marosvásárhelyre utazott. „Magammal vittem 30—

nem fognak tetszeni”, saját eszmefuttatásával kapcsolatban is leírja: „Tudjuk, hogy ezeket a futólagos megjegyzéseket nem mindenki fogja elfogadni.” Am elemző leírását olvasva, a Barcsay-életmű ismeretében, látni véljük magunk előtt: „Itt emberképek és tájképek sorakoznak egymás mellé, legtöbbjük mélyre hangolt színharmóniában. (...) Fel fog tűnni, hogy a fejek méretben is messze felülmúlják a valóságot, valami ősi erő feszül bennük, bár cselekvéstelenek. (...) Erélyt szorított beléjük a művész, s kivetett belőlük minden aprólékosságot, a halk átmenetek, a gvengéd formák sallangjait. (...) Tetézi ezt a színskála: mély rőtbarna és fekete.”

Lyka Károlyra emlékezve cím alatt épp a *Magyar Nemzetben* adott közre emlékezéseiből egy részletet Barcsay Jenő. Szívesen beszélt is róla, habár mindig hozzátette tisztelettudóan, tisztességtudóan: „Nem tudom, illik-e említeni vagy sem: de engem megszeretett, úgy éreztem...” Akinek volt szerencséje beszélhetni Barcsay Jenővel, ismételten hallhatott tőle ilyesfajta szerény elhatároló mondatokat, egy másik iskola, egy régi iskola személyiségformáló hatását. Az az udvariasság, ahogyan egykori tanáraitól, mestereiről szólt, mentes volt minden álszerénységtől; őszinte figyelem és megbecsülés élt benne mindenkinek a képességeihez mért teljesítménye iránt. „Óróluk nagy szeretettel írjon!” — nézett például rám a szemüvege fölött, amikor Lyka Károly lányáról és vejéről beszélgettünk: — „Ők tényleg mindent megtettek szegény Carlo bácsiért.” A következő pillanatban elővette a szigorú tanári hangját irányomban: „Aki Lykáról akar írni, annak ezt ismernie kell!” — mondta, és dús könyvespolcainról leemelt egy nagy könyvet: *Petrovics Elek* 1944-es kiadású emlékkönyvét, amelyet Lyka Károly hetvenötödik születésnapjára állítottak össze; könyvritkaság, kaphatatlan. Amikor észrevette, hogy riadtan pislogok, kedvesen elmosolyodott: „Sokat kívánok, ugye? És ezenkívül még dicsérheti a szakállamat.”

Emlék egy házról. Barcsay Jenő festménye (1949)

hoz boltozatos homlokát; szemüvege mögött villan okos tekintete...

Szálfá dőlt ki a magyar művészetben ennek a kis, törékeny férfinak a halálával.

ERDÉLYBEN született, Katona községben, a Mezőség dombjai közt, egy tőrendszer peremén. E néhány adat közül mindegyik fontos. Kéziratos emlékezéseiben, melyet (mert túl szigorú volt ön-

40 kis akvarellemet, azzal a szándékkal, hogy egy kis pénzhez juszak” — írja emlékezéseiben, a rá jellemző, fanyar őszinteséggel. — „Nem gondoltam rá, hogy festő lehetek. A véletlen összehozott két olyan emberrel, akik életemet irányították és így alakították. Gulyás Károly rajztanár ajánlott be egy nagyon gazdag úrnak, Soófalvy Illyés Károlynak,

magához) Barcsay Jenő nem adott közre, így írt szülőfalujáról: „Szép, plasztikus dombok veszik körül. A környék legmagasabb pontja a Csuha, onnan messzire át lehet tekinteni a tájat. Amikor innen, a Csuha tetejéről először pillantottam meg a falu közelében levő tavat, feldobogott a szívem, mint később, idősebb koromban, amikor először láttam meg a tengert.”

A dombok plaszticitása fog majd jó húsz évvel később vonzerőt gyakorolni a festőre — Szentendre környékén. „A várost körülvevő kopár dombok a szülőföldem tájaira emlékeztettek, a Mezőség okkerszínű formáit fedeztem fel újra. Sokat rajzoltam. Néha elgyalogoltam teljes felszereléssel. A város festői szempontból eleinte nem érdekelt, csak a dombok, a nagy formák, a tömegek gyűrődései vonzottak.”

De egyelőre még Erdélyben vagyunk. A negyedik elemi elvégzése után a szülőfaluból Kolozs-

s ő segítette havi 400 koronával tanulását. Magam, szegény szülők gyermeke, de hogy jutottam volna fel másképpen Budapestre.”

1920-ban bekerült a Képzőművészeti Főiskolára. Vaszary János, Csók István és Rudnay Gyula voltak a mesterei. 1923 nyarán a gyöngyösi művésztelepen Rudnay meglátogatta növendékeit, látni akarta, mivel töltötték idejüket, mit festettek. „Mindenkinek kirakta a kész képet, szinte kitapétáztuk a terem falait — emlékezett vissza erre a napra Barcsay Jenő: — Most is előttem van a mester szikár alakja, amint gyorsan, határozottan belépett, végignézett a termen. Hirtelen rámutatott egy képre és érdeklődve kérdezte: Kié, ki festette azt a kis képet ott, fent? Elég bátorítalanul jelentkeztem...” Rudnay Gyula megnézte a képet, azután így szólt: „Mint kész festőnek, Barcsay úr, a főiskolára már szüksége nincs.”

1924-BEN Barcsay Jenő megszerezte a rajztanári oklevelet: „Tanárszakit végeztem, mert nem bíztam abban, hogy festőművészként meg fogok tudni élni — mondta nekem egyszer, amikor pályája kezdeteiről beszélgettünk. — Nem is éltem pusztán a festészetből soha — tette hozzá. — Most is a főiskolai tanári nyugdíjam a bázisom.” Ismervén életrajzát, tudtam, hogy a Mester szerénységében most valamit elhallgat. „No igen — ismerte el —, csak 1938-ban lettem iparostanonc-iskolai tanár. Végre kineveztek... De akkortól fogva középiskolai tanári fizetésem volt, ez a megélhetésemet biztosította. Amellett dolgozhattam, festhettem magamnak.”

Barcsay Jenő alighanem a lassan érlelődő tehetségek közé tartozott. Még 1938-ban is, *Három erdélyi művész kiállítása* című cikkében, Lyka Károly úgy ír a harmincnégy éves Barcsayról, mint akit be kell mutatni. „A közönség megszokta” — magyarázta a nagy tekintélyű műkritikus —, hogy az akvarell általában „hajszálig menően megdolgozott”, ezzel szemben Barcsay akvarelljein „a hirtelen jegyzetszerűség az, ami leköt minket”. Olajfestményeiről szólva, megállapítja: „Biztos, hogy a nagyközönségnek

LEHETETLEN most, a halála hírére összekapkodott emlékek sorában rendet teremtenem és megfontolt elemzését adnom művészetének. Inkább felidézmem azt az esetet, amikor egy német újságíró kollégát kísértem el Barcsay mester szentendrei házába. A kolléga, hosszabb interjú végén, valami olyasmi zsurnaliszta kérdést is feltett, mit üzenne a fiatal művészeknek?

Tréfásan villant a tekintete. „Rajzolni, rajzolni, rajzolni!” — mondta, elforgatva az ismert idézetet. Majd komolyra váltva a szót, így folytatta: „Rajzolás közben érzi meg az ember, hogy annak a könek, amelynek a formája valamiért megtetszett, de akár ennek az asztalnak itt — tette rá a tenyerét — hogyan közelítse meg a lelkét, hogyan érezze meg az ilyen »holt formában« a lelket. Mert nemcsak az embernek és az állatoknak, vagyis az élőlényeknek, hanem még a szervesen dolgokból kialakult formáknak is van lelkük. Nemcsak nekünk hármunknak, hanem annak a hegynek is!” — mutatott ki az ablakon, a rézkarcain oly sokszor megelevenített dombos tájra.

Nehezményezte, hogy az iskolai, sőt, a főiskolai oktatásban is háttérbe szorult a rajztanítás. Rosszul esett neki, hogy *Ember és drapéria* című művének újrakiadásával kapcsolatban azt a választ küldte — terjesztői „szakvéleményekre” alapozva — a Corvina Kiadó, hogy „Nincs igény rá”, miközben Barcsay mester mindegyre kapta a telefonokat érdeklődő szülőktől és rajztanároktól, mikor jelenik már meg az új kiadás? Végül a Pest Megyei Tanács megértő támogatásával, a Pest Megyei Múzeumok Igazgatóságának kiadásában, a békéscsabai Kner Nyomda által kivitelezve, elérhető közelségbe került e gyönyörű könyv újabb kötetsora. A művész néhány apróságot módosított is rajta, s március 10-én írta az anyag fölé az obligát mondatot, mely most különös jelentőséget nyer: „A könyv megjelenését engedélyezem”.

Alighanem ez volt Barcsay Jenő utolsó öröme.

Ember Mária.